

EMIL CIORAN DESPRE MIRCEA VULCĂNESCU ÎNTR-UN TEXT CENZURAT ÎN POST-COMUNISM

Motto: „Pe Emil Cioran, cu *Pe culmile disperării*, Mircea Vulcănescu a fost cel dintâi care să-l îmbrățișeze, intuind extraordinara promisiune a tînărului ardelean de 21 de ani, care-și tîra existența prin cămine studențești și încerca să zgîlție din temelii lumea bunului Dumnezeu” (Constantin Noica, 1979)

Părerea publică a tînărului Emil Cioran despre setea de cunoaștere a acelui Faust pe care l-a întrupat de foarte timpuriu Mircea Eliade s-a întîmplat să nu fie foarte măgulitoare pentru orientalistul întors din India și devenit suplinitor al profesorului de logică și metafizică Nae Ionescu. Nici nu își propusese să fie. Din contră. În acea perioadă edenică din punct de vedere cultural, Cioran, care după terminarea facultății îl însoțea bucuros la cursuri pe Nae Ionescu (deși nu-i era asistent), putea scrie (împotriva renumitului Eliade), fără a fi cenzurat pentru presupuse atacuri la persoană, că orice om care este sincer cu sine însuși trebuie să recunoască esența tragică a existenței.

Înțelegând ca trăire autentică, lucida asumare a unui astfel de tragism de extracție livrescă era ridicată de Emil Cioran la rangul de valoare supremă. La polul opus el arunca de-a valma literatura lui Mircea Eliade, eseistica acestuia precum și gustul lui Eliade pentru istoria celor mai diverse religii. Răfuiala se petrecea prin intermediul unui articol scris spre a alina durerea unei tinere părăsire de faimosul romancier care era pe atunci Mircea Eliade.

După cum singur recunoaște la vremea cînd refuza premii literare de mii de dolari, neispitit nici măcar de premiul „Paul Morand” al Academiei franceze (de cca 50.000 de dolari), Emil Cioran ar fi gîndit în tinerețe atacul împotriva lui Mircea Eliade folosind „modul clasic de a fi nedrept și neloial cu cineva”, prin evidențierea aspectului negativ al fiecăreia dintre calitățile prietenului său (v. E. Cioran, *Exercices d'admiration. Essais et portraits*, Paris, 1985, trad. românească de Modest Morariu). Pentru aceasta a trebuit să pună în paranteză toată admirația pe care o nutrea pentru autorul *Scrisorilor către un provincial*, citite cu înfrigurare pe cînd era în liceu la Sibiu, în „Cuvîntul”, ziarul scos de Nae Ionescu la București. Dar și să creadă că răzbună o nedreptate strigătoare la cer.

Emil Cioran a scris articolul *Omul fără destin* în toamna anului 1933 (în „Vremea”, an VI, nr. 308 din 8 oct. 1933), bazat pe frenezia lucidității ancorate în neantul imaginar al unei trăiri așa-zis autentice. El a combătut „inertția spirituală” de care s-ar fi făcut vinovat Mircea Eliade, la 26 de ani autor al cîtorva mii de articole de filo-

zofie, istoria religiilor, istorie literară, istoria ideilor etc. În postura bătaioasă de cavaler sărind în ajutorul iubitei părăsire de asistentul lui Nae Ionescu, Cioran n-a mai putut fi capabil să realizeze ridicolul situației de a atribui o atare inertie unei personalități în permanentă eferescență spirituală.

În ultima scrisoare pe care i-a trimis-o de la Paris filosofului Mircea Vulcănescu, spre a-i mulțumi pentru „acea superbă *Dimensiune...*” care-i fusese dedicată, Emil Cioran notase (în glumă) plăcerea pe care i-ar provoca-o exhibarea răului, accentuarea nenorocului românesc, pentru ca pe această cale să contrabalanseze binele și frumosul evidențiate în moștenirea culturală românească de Mircea Vulcănescu: „Dacă răul din mine va fi odată atît de lucid pe cît a fost binele în tine, mă voi sforța să întunec puțin icoana *Mioriței*, să vorbesc de găl-beaza ei”, scria pe 3 mai 1944 Emil Cioran.

Procedeeul, pe care-l vom numi al „complementarității”, pare a-i fi fost caracteristic scepticului Cioran încă din anii tinereții, cînd rotunjirea unei afirmații prin negarea ei lăsa loc pentru o oarecare doză de umor. Asocierea de termeni polari apare și în caietele sale (*Cahiers. 1957-1972*) drept pretext de fină ironie la adresa propriei persoane, la care religiozitatea (preocuparea cu lumea de dincolo) ar proveni doar din neadaptarea la lumea de aici: „je sais que je ne suis bon à rien ici-bas. C'est par là, et par là uniquement, que j'ai acquis une sorte de dimension religieuse” (v. Isabela Vasiliu-Scraba, „Ideile – un decor variabil în opera lui Emil Cioran”, în vol.: *În labirintul răsfrîngerilor. Nae Ionescu prin discipolii săi*, Ed. Star Tipp, 2000, p. 36-56 sau <http://www.isabelavs.go.ro>).

Lăsînd de-o parte proverbiala lui bună dispoziție, care l-a făcut pe Horia Stamatu să-l considere „pesimistul cu cel mai mult umor pe care l-a cunoscut vreodată”, Cioran folosea tactica complementarității și pentru a se debarasa (fără glumă!) de unele critici. Într-o scrisoare din 10 mai 1957 către poetul și istoricul literar Ion Caraion, Cioran – numit de Petre Țuțea „scepticul de serviciu al unei lumi în declin”, se plasează pe sine în categoria oamenilor plini de defecte, în contrast cu cei plini de calități, pe care însă, în loc sa-i admire, îi compătimeste: „Dacă țineți cu orice preț să trec drept un monstru de egoism, accept; vă las dumneavoastră celorlalți posibilitatea de a fi puri și de a vă crede ca atare. Cînd o conștiință e atît de netedă și de ușoară, rechizitoriile pot fi făcute, desigur, cu toată liniștea. În ce mă privește, accept să fiu odios, nu fără a

vă compătimi întrucâtva pentru onorabilitatea și fericirea dvs.” (v. „Suplimentul L.A&I.”, nr. 14 (243) din 8 aprilie 1996).

La forme mai puțin virulente ale aceluiași procedeu avea să apeleze Emil Cioran când nota că narcisismul lui Paul Valéry nu era atașament față de propria persoană ca „aberație unică”. Dar nu este nici narcisism de jurnal intim, pentru că, în acest caz particular, „îndrăgostitul de sine însuși avea stofă de extravertit”. În eseu *Valéry în fața idolilor săi*, după ce consemnează că „Valéry și-a creat singur legenda de poet-matematician”, Cioran îi elogiază în felul său particular „scriitura”. Adică nu uită să precizeze că la P. Valéry cultul rigorii nu ajunge la planul ideii, fiindcă rigoarea s-ar vedea doar în preocuparea lui Valéry pentru „proprietatea termenilor”, fără a atinge conținutul ideatic al frazei.

Într-un singur „exercițiu de admirație” Emil Cioran a abandonat cu totul procedeu complementariității. A fost o excepție care ne privește doar pe noi, românii, ea nefiind inclusă în volumul *Exercices d'admiration. Essais et portraits*, publicat de Gallimard în 1985. Ne referim la cele scrise despre Mircea Vulcănescu în 20 ianuarie 1966 și trimise uneia dintre fiicele filozofului.

Deși este vorba de o scrisoare, textul se rotunjește perfect într-un eseu, început cu creionarea unei pilde inițiatice despre posibilitatea de existență a unor suflete neîntinate de păcatul strămoșesc și continuat cu aceeași idee, prin exemplul oferit de o amintire din 1939 despre subtila gândire a filozofului Mircea Vulcănescu în legătură cu alcătuirea Paradisului, expusă în cursul unei plimbări prin Parcul de la Versailles.

Pentru că la un moment dat Emil Cioran îl asemuise pe Vulcănescu unui sfânt evadat dintr-o icoană, textul și-l încheie evocând puterea făcătoare de minuni pe care o are însăși amintirea prietenului său. El scrie cu venerație că numai imaginea lui Mircea Vulcănescu păstrată de memoria sa cu „răscolitoare limpezime” ar mai avea forța să-l împace cu nebunia lumii în care trăiește.

În volumul publicat de Editura Humanitas, unde scrisoarea din 20 ianuarie 1966 a fost pentru prima oară cuprinsă între copertile unei cărți (v. Mircea Vulcănescu, *Ultimul cuvânt*, 1992, p. 165-167, în traducerea Margaretei Ioana Vulcănescu, ediție îngrijită de Marin Diaconu), acest text apare din păcate cenzurat. Mania editorilor de a tăia pasaje din textele urmînd a fi publicate, fiind cu asiduitate încurajată în comunism, se pare că n-a dispărut după înlăturarea dirijismului cultural atît de caracteristic regimurilor totalitare.

În cartea scoasă de G. Liiceanu la editura sa proprie, întîi a fost cenzurată povestea hasidică despre Adam și pomul cunoașterii. În ea se zice că atunci când primul om, cuprinzînd în el sufletele tuturor oamenilor, s-a apropiat de pomul cunoașterii binelui și răului, sufletul lui Ball-Shew-Tov s-ar fi desprins și așa s-a întîmplat că numai acest suflet nu a luat parte la păcatul primordial.

Odată cu îndepărtarea micii povestiri hasidice a dispărut și baza pe care Emil Cioran a înălțat structura ideatică a eseului său, pornit de la premiza că nu toți oamenii sînt urmașii lui Adam de după căderea în păcat și că, într-un mod cu totul excepțional, este posibil – cum spune povestea hasidică – să fi rămas în rai un suflet neprihănit. Din compararea scrisorii mutilată în 1992 cu originalul francez inclus la sfîrșitul unui volum de Mircea Vulcănescu scos în anul 2000 de Editura Crater a d-lui Ion Papuc (v. *Ultimul Cuvînt*, ediție îngrijită de Mariuca Vulcănescu) se mai observă cenzurarea pasajului în care Emil Cioran îl înfățișează pe Mircea Vulcănescu în Parcul Versailles.

Prin 1939, cu ocazia unei plimbări în oaza de verdeață a acestui parc, Mircea Vulcănescu ar fi făcut o inedită teorie a Paradisului. Lui Cioran expunerea prietenului său i-a părut memorabilă. Astfel că la un sfert de veac și-a amintit de ideea vulcănesciană a faliei metafizice pe care o implică Raiul, falie care-l face să semene unei monade cu o singură fereastră. Or, fereastra Raiului de care vorbise atunci Mircea Vulcănescu n-ar fi putut fi știută decît de cei aleși.

Tot în 1939, înainte de plecarea la Paris cu o bursă a Institutului francez din București, Emil Cioran publicase în „Vremea” un articol despre natură și despre renunțarea la transcendență a omului care s-a smuls pe sine dintre creaturile lui Dumnezeu. În eseu scris la 28 de ani el aplicase procedeu complementariității pentru a afirma că „dragostea de natură nu e în fond decît regretul ei”. Meditînd la viitorul ce-l așteaptă, Cioran presupunea că în Occident ratarea (în preocupările sale religioase) i se va trage din prea marele său atașament pentru natură, căci doar „printre arbori și flori te poți război cu Dumnezeu”. Ideea se regăsește la filozoful Lucian Blaga, în discursul ținut la primirea în Academie. Deși argumentat cu spirit mai puțin războinic, punctul de plecare al unui asemenea gând în ambele cazuri a fost același, anume, satul copilăriei.

La Mircea Vulcănescu, teoria despre falia metafizică pe care o cuprinde Raiul, expusă cu desăvîrșită spontaneitate în cursul plimbării prin Parcul de la Versailles, ar fi fost – ca să spunem așa – dovada de netăgăduit că Vulcănescu știa despre Paradis lucruri pe care alții n-aveau cum să le știe. Și nu pentru că ar fi citit mai multe scrieri ale Sfinților Părinți decît Noica sau Cioran, cei doi martori ai fabuloasei viziuni monadice asupra Paradisului. Pur și simplu pentru că – în opinia lui Cioran (și nu numai a sa!) – Mircea Vulcănescu era din naștere altfel decît toți ceilalți oameni. Iar explicația ar fi putut fi și aceea că sufletul gînditorului religios nu se împărtaşise din păcatul adamit. Omul Mircea Vulcănescu, fără nici o vină martirizat la Jilava și în temnița Aiudului, pentru Emil Cioran a reprezentat chiar excepția pe care intenționa să o pună în lumină povestirea hasidică cenzurată de Editura Humanitas în 1992.